

AKMÁT TANULNI,
SZABADIDEJE?

nt felsőfokú
képzéseinken!

PES KÖNYVELŐ
ETING- ÉS
MENEDZSER
KREFERENS
AVEZETŐ

OKTATÁS nálunk?

őnállóságot,
dőbeosztást,
nogatórendszert,
képző Könyvtárat.

jekeztetéssel
ik rendelkezésére
letve telefonon!

Visegrádi u. 9.
06-80/200-545

atás és gáztatás

Katedra Nyelvviskola
Academia Española
Centre Français
Royal Academy
of English
Centro Italiano
Privát Katedra

iban • 17 budapesti
v • 200 diplomás
hallgató 10 év alatt

s nyelvtanfolyamok
itt nyelvtanfolyamok
amok egész évben

ast 10 kerületében:

felmérés:
2-18.30 óráig
vám tér 2-3.

3, www.katedra.hu

SZELLEME

A teljes Ezeregyéjszaka

A nagy világmese

A karácsonyi könyvvásár során kellett szembesülnünk azzal, hogy amit ez idáig az Ezeregyéjszaka meséinek gondoltunk, az olykor hitványabb, olykor sikere-
sebb másolat. De így volt ezzel a nagyvilág is. Ami aligha akadályozta Seherezá-
dét, Ali babát és a negyven rablót, Aladdint, Szindbádót s a többieket, hogy a
világkultúra részévé legyenek. Vigasztaló lehet még, hogy az Európában immár
három évszázada kerengő mesefüzér autentikus forrása jószerevel arabul sem
létezik. A leginkább hitelesnek tekintett változatból készült első teljes magyar
fordítása – pontosabban annak első kötete – mindenesetre megjelent, s a foly-
tatásra remélhetően már nem kell 1001 éjszakát sem várakozni.

Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer egy király, akit – előfordult mással is – megcsalt a felesége. Ám ez a király – másokkal ellentétben – még azt is megtehet-
te, hogy az egész női nemre kivetített ha-
ragjában minden éjjel feleségül vegyen egy szüzet, akit másnap reggel annak rendje s módja szerint kivégeztetett. Há-
rom éven át ment ez már így, s (döntsük el, nagy volt-e a király birodalma, avagy sem) az ezervalahány nászéjszakát köve-
tő kivégzés nyomán fogytán voltak a helybeli szüzek. Ekkor azonban a nagy-
vezír lánya, Sahrazád – van ahol Seherezá-
dénak mondják – arra kérte apját, mutatna be őt a nőfaló Sahriár királynak, a többi hadd legyen az ő dolga...

Hogy ne kelljen a feltehetően a világ minden sarkában jól ismert történetet 1001 napon át fűzni, legyen elég annyi, hogy a lebilincselően mesélő, s minden újabb folytatással újabb napot nyerő leány (majd asszony), aki egyszemélyes hallgatóságával együttműködve időközben három fiúgyermeket is összehozott, hallatlan karriert futott be a világkultúrában. Sőt azzal, hogy a mese fonalát a legizgalmasabb pontnál vágta el, egyesek szerint korunk végtelenített tévés szappanoperáinak östípusát is feltalálta.

Ám ennél bizonyosan többet is tett: „Az Ezeregyéj olyan gazdag, olyan csodálatos, olyan mesés, mintha az Ezeregyéjből lépett volna ki” – írta róla A világirodalom történetében Szerb Antal, aki szerint ez „mégsem csak mese a szónak gyermeki értelmében, elbeszéléseinek nagyobb része regény és novella, minden meseszerű elem dacára egy, a miénktől különböző, színesebb és félelmetesebb világ realista ábrázolása”. Szerb, aki szerint nem az a világirodalom, amit a világnak írnak, hanem amit a világ olvas, azért

terhetett ki könyvében az Ezeregyéjszaka is, mert Antoine Galland 1704 és 1717 között megjelent, 12 kötetes francia átköltése nyomán az eredetileg közel-keleti mesekincs rohamos gyorsasággal lett népszerű szerte Európában. Kezdetben ez a Galland-változat számított az ősforrásnak is: „A 18. század folyamán főként ennek alapján készültek a német, olasz, holland, dán, orosz, flamand és jiddis fordítások, amelyek újabb továbbfordításai-
ból, átdolgozásaiból és utánezataiból a század végéig legalább nyolcvanféle változat keletkezett” – írja a tényleg alig hihető életképességről Simon Róbert orientalista, Korán-fordító.

A siker annak idején sok egyéb mellett a generációs határokat is átörölte. Sir John Pringle brit filozófus és orvos egészen odáig ment, hogy azt javasolta: a gyerekek latintanulásának elősegítése érdekében, elementáris érdeklődésüket felhasználva, fordítsák le a mesefüzért e klasszikus nyelvre. Mások viszont – így például 1789-ben a brit Richard Hole Megjegyzések az Ezeregyéjszakához című művében – nem feltétlenül vitatkozva ezzel, arra hívták fel a figyelmet, hogy itt vérbeli fel-
nőtirodalommal állunk szemben. Ő azal is érvelt emellett, hogy „az ókor számos értékes emlékét megőrző arab kultúra, köztük az irodalom, Európa középkor-

Ezeregyéjszaka-fordítók: a francia Galland, a brit Burton,

barbársá-
antélyre te-
és a mű-
rest akkor-
vezték”. „E-
az orientál
Ezeregyéjs-
hatást gya-
zókra, „E-
Swift, He-
James Beat-
nek 1783-
azért azt i-
felnöttekn-
kevessé ha-
gyermekel-
tok: „Soh-
dönteni –
mesék, va-
ki azokat.
keletiek, i-
tellen laz-
egész han-
s legyen s-
nai császi-
kifejezésel-
lyen a frar-
szólva, ho-
módra szá-
zolt folyta-

A 19. sz-
megjelent
mérvadó,
olykor eg-
ti – nyelvi
a 16. száz-
alakult m-
kanoniku-
írások vál-
1887-ben
kéziratok
azokra a l-
ra, amely
század ele-
lyekből -
fordítása
egyiptom

a német l-

ri barbárságba süllyedése idején oly tekintélyre tett szert, hogy a pallérozottságra és a műveltségre törekvő ismeretszerzést akkoriban arab stúdiumoknak nevezték”. „Kétségtelen – teszi ehhez hozzá az orientalista Simon Róbert –, hogy az Ezeregyéjszaka a 18. században is erős hatást gyakorolt például olyan jelentős írókra, mint Montesquieu, Voltaire, Swift, Herder, Goethe.” Vagy éppen James Beattie skót költő és esszéista, akinek 1783-as feljegyzései mindenesetre azért azt is igazolják, az Ezeregyéjszaka felnőtteknek szánt akkori verziói eppoly kevésbé hasonlítanak az eredetire, mint a gyermekek számára kivészett változatok: „Soha nem tudtam bizonyosan eldönteni – írta Beattie –, vajon arabok-e a mesék, vagy Monsieur Galland találta-e ki azokat. Amennyiben ugyanis tényleg keletiek, úgy a fordításuk megengedhetetlen lazasággal történt, mivel a stílus egész hangvétele a francia divatot követi, s legyen szó a bagdadi kalifáról vagy a kínai császárról, ugyanolyan szertartások kifejezésekkel szólítják meg őket, amilyen a francia udvarban dívik.” Arról nem szólva, hogy már a 18. században gomba módra szaporodtak a folyóiratokban közölt folytatásos Ezeregyéjszék is.

A 19. század folyamán aztán mégiscsak megjelentek az Ezeregyéjszaka azóta is mérvadó, ám korántsem egységes – sőt olykor egymással is szembeállított eredeti – nyelvű szövegkiadásai. A 9. századtól a 16. századig szájról szájra terjedve kialakult mesekincsnek ugyanis maig sincs kanonikus, „végleges”, vagyis „eredeti” írásos változata. Zotenberg francia kutató 1887-ben az addig rendelkezésre álló kéziratokat két nagy csoportra osztotta: azokra a bagdadi, illetve szíriai kéziratokra, amelyek a 13. század közepe és a 16. század eleje között keletkezettek, s amelyekből – legalábbis részben – Galland fordítása is készült, illetve az úgynevezett egyiptomi anyagra, amelynek írásos rög-

zítése a 18–19. század fordulójá körüli évtizedekre tehető. Ezek egyébként érdekes módon nem kis részben éppen a Galland-fordítás nyomán támadt európai érdeklődés által ösztönözve születtek meg. Az azóta létrejött szövegűnek mondott kiadásoknak persze nem ez volt az alapanyaga, hanem két kalkuttai és két egyiptomi kiadás. Ezeket használta Richard F. Burton, illetve Enno Littmann az általuk

ul a többi mesével éppen ellentétes irányú volt: előbb jelent meg franciául, s onnan került be az arab szövegkiadásokba.

Egy bizonyos, a közel-keleti mesekincs európai közvetítői igen szabadon kezelték a rendelkezésükre álló szöveget, minek nyomán olykor minden különösebb szívfájdalom nélkül csonkítottak rajta, netán épp hozzákötötték. Így tett a századelőn 16 kötetes „fordítással” je-

Ezeregyéjszaka-illusztrációk a múlt századból. Felnőttek avagy gyermekmese?

készített, maig legismertebb angol és német fordításokhoz is. Elsősorban a legkevésbé vitathatónak tartott második kalkuttai kiadásból dolgozott, bő másfél évtizeden át, a mostanában az Atlantisz kiadónál – a tervek szerint ez év karácsonyáig – folyamatosan megjelenő első hiteles magyar fordítás készítője, Prileszky Csilla is.

A mese cselekményeinek vonalát valamelyest még bonyolítja, hogy mindeközben voltak más verziók is, például egy breslauer változat, amelyik egy állítólagos, talán soha nem is létezett tuniszi kézirat alapján született. Az is figyelemre méltó, hogy a mesefűzér olyan „alapmeséi”, mint az Aladdin csodalámpája vagy az Ali baba és a negyven rabló, először az e meséket, úgymond, felfedező Gallandnál szerepelnek, aki ezeket állítólag egy, a szíriai Aleppóból (a mai Halebból) származó ismerősének szóbeli közléséből ismerte volna – hogy rosszabbra ne is gondoljunk. A dolgot még különösebbé teszi, hogy a meséknek a kutatók szerint nincs is megbízható arab szövegük, sőt terjedésük iránya az Aladdin (arabul Alá ed-Dín) esetében példá-

lentkező francia Joseph Charles Mardrus is, aki egy azóta senki által sem látott, állítólag a „7. század végéről származó arabs kéziratból” dolgozva sok egyéb, de főként erotikus, néhol már-már a pornográfiába hajló részlettel gazdagította a meséket. Ezt a törekvést egyébként sokan Sir Richard Francis Burtonnek, az egyik legnépszerűbb angol fordítás készítőjének is felróják. A néhány éve elhunyt Prileszky Csilla most megjelenő fordítása egyébként nem ezekre, hanem a már említett második kalkuttai kiadásra támaszkodik.

Ebben a szöveg, az ígéret szerint – a gyermekekre hivatkozva – nem csorbul, ám nem is kíván az erotikus irodalom híveinek kedvében jární. Az Ezeregyéjszaka kalandos történeteinek „magyar” fejezete itt véget is ér. Mondhatni, hepiúddal, ahogy a mesében illik. Az „igaziban” egyébként Sahrászád-Seherezáde egy napon behívja a szobába három, időközben született fiát, s azt kérdezi Sahriár királytól: találnál-e vajon megfelelő anyát ezeknek a gyermekeknek, ha megölsz engem? És a király a kegyelem mellett dönt. De hogy miért éppen 1001 éjszaka után? Enno Littmannak, az Ezeregyéjszaka német fordítójának etimológiai magyarázata van erre: a török „bin bir” kifejezés egyszerre jelent ezeregyet és nagyon sokat.

Gerlőczy Ferenc

a német Littmann és Prileszky Csilla. Hozzátettek, elvettek

